

az USA karhatalmi szerveinek emberei közül bárki is áldozatul esett volna abbéli kötelességének, hogy a szerencsétlen áldozatot megvédje a lincs ellen.

A lincs szó eredetét egy John *Lynch* nevű, 18. század elején élt gazdag karolinai ültetvényestől vette, ki lassunak tartva a gyanúsítottak elleni törvényes eljárást, az akkor kizárólag négerekkel szemben üzött megtorlási mód alkalmazását követelte. Egyes följegyzések szerint Lynch munkavezetői segítségével 28 néger rabszolgát mészárolt le. Az amerikai bevándorlás növekedésével, miután az USA egyes körei tervszerűen izgatnak az „alsóbbrendű fajok“ bevándorlottjaival szemben, rengeteg jövevény esett áldozatul a lincselésnek. 1889 óta napjainkig összesen 3731 lincselés történt. (1930-tól 1935-ig Georgiában 16, Mississippi-ben 14, Alabama-ban 12, és Florida államban 9 embert lincseltek meg.) Legutóbb 1934 december 20-án a Tennessee-állambeli Shelbyville-ben 6 halottja volt a lincsnak és négerpogromnak. Az USA puritánul szigorú valláserkölcsei alapon álló titkos és nyílt társaságai erőteljes propagandát folytatnak a lincs mellett. A lincselést szükséges rossznak mondják, mert szerintük ezen a módon tudják csak a fehér nők becsületét megvédeni a négerekkel szemben és a megtorló igazságszolgáltatás útját tulságosan hosszúnak tartják. Holott az igazság egyik része az, hogy az USA puritánjai a színes faj versenyétől rettegve, s a tömegindulatokra appellálva, a tömeg agressziós és szadisztikus ösztöneinek zsilipjeit nyitják meg akkor, amikor a lincset nemcsak türik, hanem elő is segítik. Az igazság másik része pedig az, hogy a termelési rend mindinkább megnyilatkozó válságával egyre növekvő tömegek válnak ellátatlanokká s így szükséges az elégedetlenség elterelése azok felől, akiket valójában illet. A Ku-Klux-Klán és egyéb titkos társaságok vezetői, akik nem ritkán az USA legbefolyásosabb emberei, nagyon jól tudják, hogy az elégedetlenség egy fajtáját könnyű tömegpszichózissá növelni és a kívánt irányba levezetni. Ma nége-reket lincselnek, — mondja *Waller White* a színeseket védő szövetség elnöke, — holnap fehéreket. Valószínű, hogy a lincselők kiterjesztik működési körüket az idegenekre és olyan politikai pártok tagjaira is, akik uszítóiknak nem tetszenek. Az óvilág errevonatkozóan elegendő példával szolgál.

(Budapest)

Lázár Vilmos

„MEXICO“. A nagy orosz filmrendező, *Eisenstein*, a *Potemkin*, a *Ge-nerallinie* és az Október világsikerei után elhatározta, hogy Hollywoodba megy az amerikai filmet közelebről is tanulmányozni. A hollywoodi filmtőkésék, ki akarván használni az orosz rendező világhírét, megbízták *Dreiser* Amerikai Tragédiájának rendezésével. Eisenstein azonban hamarosan összeütközésbe került a filmdiktátorok mentalitásával és a film felvételeit rövidesen abba kellett hagynia. Eisenstein krajcár nélkül és csalódottan készült otthagyni a polgári film Mekkáját, amikor *Upton Sinclair* és egy mexicói költő arra bírták, hogy Mexicoba menjen s ott a mai mexicói életről filmdokumentumot készítsen. Eisenstein nagy energiával, óriási erőfeszítések árán, a legszükségesebb anyagi támogatás ellenére több mint 60.000 méter anyagot gyűjtött filmjéhez. Közben a legszerényebb technikai felszereléssel dolgozott. A hatalmas növényektől burjánzó mexicói föld volt egyetlen scenáriuma és pár mexicói bennszü-lött a „sztárjai.“ De az anyagi segítség hiányában még ilyen leszállított igények mellett sem sikerült befejeznie munkáját: kénytelen volt a nagy erőfeszítések árán összegyűjtött anyagot potom pénzért átadni a hollywoodi filmuraknak és visszatérni hazájába. Hollywood természetesen nem hagyhatta kiaknázatlanul a „befektetést“ és saját használatára „filmet“

gyúrt a jobb sorsra érdemes filmjegyzetekből. A hatvanezer méter anyagból kivagdosztak vagy öt-hatezretet, ezeket összeragasztották, szép „heppy and“-del látták el és a „filmet“ útjára bocsájtották. A film Itáliában is elkerült, ahol még belekeverték pár Szűz-Mária jelenést, meg holmi militárista felvonulást, minekután pedig előadásra kerülhetett.

És mégis: e kétszeres „átdolgozás“ után is micsoda perspektívák nyílnak meg azelőtt, aki csak hírből ismeri az orosz filmet! Micsoda meglátások! micsoda élmények! A film olasz címe: „Lampi sul Messico“ (Villámok Mexico felett). Valóban, ha lehámozzuk a filmről mindazt a salakot, melyben nem nehéz ráismerni az avatatlan kezék „bedolgozására“, felragyog benne az igazi arany; pár villám, villanás csak, de felejthetetlen, megdöbbenítő, csontig kízó villanás. Egy szegény „peone“, egy mexicói földmunkás-rabszolga életéről szóló képsorozat az, melyben világosan fellelhető a nagy orosz rendező mesterkeze. A képsorozatnak igen sovány a „meséje“. A „peone“, Sebastiano, sorstársaival együtt egy hatalmas „hacienda“ előtt már hajnalban megjelenik, hogy munkába álljon. Pár kép: a „peonék“ lábai: rongybacsavart, elnyútt, felsebzett lábak. Ruháik: pár rongy, vállukra vetett hosszú kendő, a jellegzetes széleskarimájú, ócska szalmasüveg. A földeken kemény munka folyik; a „peonék“ egyetlen tápláléka a kaktuszszerű növények leveleiből kisajtolt nedv. A napi robot után peonénk vidáman megy hazafelé; nagy esemény van készülőben: házasodik. Félúton találkozik a számárháton elébejövő apóssal és a mellette baktató anyóssal: elhozták néki a lányt. A „peonék“ ünnepelnek: nagy köcsögökből isszák a kaktusznedvet. Ugyanakkor a „hacienda“ urai is mulatoznak: a földesúr lánya is férjhezmegy; de ott már pezsgő folyik! A peonék ünnepsége hamarosan végetér; Sebastiano elindul menyasszonyával a palota felé, hogy az ősrégi peone-szokást kövesse: kikérje a gazda beleegyezését a házassághoz. Ő maga nem teheti be lábát a fényes palotába, a lánynak egyedül kell a gazda elé járulni. A mulatozó urak egyike szemet vet a csinos menyecskére; nem sokat teketóriázik: Mexicóban a jus prima noctis elve még uralkodik! A dolog Sebastiano füléhez jut; átgázol a palota őrein és rátámad asszonya csábítójára. A hacienda ura, hogy megtorolja a vendégén esett „sérelemet“, megtagadja a házassághoz való beleegyezését és fogva tartja a lányt. De a „peonék“ nem nyugszanak bele a lány meggyalázásába és elrablásába: Sebastiano négy-öt társával merész tervet forral. Mialatt a hacienda urai vigan mulatoznak, a peonek felkapaszkodnak a palotának abba a tornyába, ahol Sebastiano asszonyát fogva tartják. Az örök azonban rajtukitnek, fellármázzák a vendégsereget; a „peonék“ menekülnek és ezzel megkezdődik a vad hajszá. A büntetőexpedícióban résztvesznek a hacienda fiatal urai és hölgyei; ezek között a mátkapár is. Mind fényes felszereléssel, fürge lovakon, nagy szolgakisérettel. A szegény „peonék“ persze, csak gyalogosan és mezitláb igyekeznek a mexicói óriási kaktuszok alatt elrejtőzni. De a „peonék“ rejtékhelyét hamarosan felfedezik; szabályos fegyverharc keletkezik köztük: a „peonék“ az életükért harcolnak. Ám a haciendából minden eshetőségre magukkal hozott municióból hamar kifognak Sebastiano és társai; fegyverüket eldobva próbálnak még menekülni, de az urak és felhajtóik lasszóikkal csakhamar elfogják őket. A harcban a hacienda urának lánya is elesik; ennek vőlegénye szörnyű bosszút akar állni, menyasszonya haláláért. A véres harc után még életben maradt három „peonét“ (köztük Sebastianot is) összekötözve egy dombra állíttatja és szemükbe mondja az ítéletet: „Nektek pedig lófuttatás jár.“ A „peonék“ szemei rémületet árulnak el: tudják, mit jelent ez! Ott állnak hárman a mexicói nagybirtok egy csupasz dombján, égre fordított fejjel, dacosan összeharapott szájjal. Mélyen emberi, tragi-

kus kép ez: egy élő Laokon-csoport. A „peonék“ sírját egyenként megássák és vállig betemetik őket a földbe. A hacienda urának előzvegyült veje csillogó sarkantyújával pontosan a földbeásott „peonék“ vállának vonalában még jól letapossa a földet. Ezekben a jelenetekben mutatkozik meg teljes nagyságában Eisenstein. Pár kép, amit nem lehet elfelejteni soha! A fényes sarkantyúk élnek és vérforraló erővel agitálnak; a „peonék“ rettenetes szemei: szemek, melyek mérhetetlen szenvedéstől, megalázásról és gyűlöletről beszélnek. De az igazi „büntetés“ csak ezután következik: a betemetett „peonék“ szabadon hagyott fejei fölött az urak és csatlósai örült iramú nyargalásba kezdenek: ötször, hatszor, tizszer, hússzor nekifutnak a védtelen emberfejeknek, amíg csak egy szikrányi élet van bennük. . .

Az elrontott, összeszabdalt filmben minden díszlet és cicoma nélkül, egy nagy rendező mesél pár szegény mexicói „peonéról“.

M. B.

A CSÓDBEKERÜLT CITROEN kétségtelenül nem kulturkrónika számára szolgáló eset, de a párisi *André Citroen Társulat* révén a Citroen-kocsi, illetve fogalma olyan közismert a világon, hogy a cég csődbejutásával szinte egy művelődésbeli fogalom halálesetével állunk szemben. E fogalom kimulását annál inkább kell kommentálnia a kulturkrónikásnak, mert e fogalom megteremtője már már napjaink heroszai közé sorolódott, s annyi más illuzióval együtt oly' hosszú ideig tartott, oly' dúsan virágzott s oly' búsan és váratlanul kihamvadt. Citroen most tette közzé mérlegét s egyuttal kimondták törvényes likvidálását. A nagy illuzió elenyészett, a gyárak zúgása, amelyek Citroen büszke neve alatt füstöltek, szünőben, „a nagy kezdeményező“, — ahogy a polgári lapok közgazdasági rovatai Citroent aposztrofálták, — csődbekerült. A roppant vagyon, mely a világháború során gyártott gránátok profitjából teremtette meg a béke első éveiben, amerikai mintára, a futószalagra szervezett automobil-termelés első mammut-telepeit Európában, az utolsó évek válsága következtében önmagát falta fel. Citroen minden legendás ötletessége hiábavalónak bizonyult. Hiábavaló volt, hogy hosszú időn keresztül minden francia lapban és folyóiratban szakadatlanul diszelegtek Citroen teljes-oldalas hirdetései. Hiábavalónak bizonyult az Eiffel-torony reklám-célokra való kibérelése. Hiába az Európát és Afrikát keresztüljáró Buffalo Billre emlékeztető reklám-menetek. Hiába emelte évről-évre az alaptőkét, s hiába termelt végül már naponta 500 kocsit üzemében, s szórta szét fiókjait Európában s próbált versenyre kelni mindenütt a vasutakkal: agilitása elakadt, ötletessége megszűnt, elbukott azon a csekélységen, hogy a kisiparos, a kereskedelmi utazó, a középfajta kereskedő és középbirtokos még az ő igen olcsó kicsi-típusú automobilját sem tudja ma sehol Európában megvásárolni. Citroen számítása csak addig talált, amíg a háború utáni konjunktúra évei tartottak. Amint a válság beállt, a válság erősebbnek bizonyult nála. A legutolsó években üzeme termelése egyre alább szállt, a napi 500 kocsiból napi 350, majd végül még ennél is jóval kevesebb lett. Még az sem segített, hogy a mérlegén hamisítani próbált. Részvényei, amelyek még nem is oly' rég ötszázon álltak, hatvanra zuhantak. Érdekeltségei, amelyek támogatásából az utolsó években élt, végül jónak látták megakadályozni azt az akciót, amely az életre-galvanizálását célozta, sőt egyenesen meggyorsították összeomlását. Nagyon jelentős ez az összeomlás. Üzemeiből 18.000 munkás került az uccára. S az üzemeken kívül rengeteg egyéb alkalmazott existenciája került veszélybe. Természetesen a nagy francia napilapok közgazdasági mindenáron „különleges“-esetet próbálnak csinálni Citroen bukásából. Azt írják, hogy Citroen csődbejutásának egyetlen oka